

ספרות עברית וכללית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון: סיפור קצר

פרק שני: דרמה

פרק שלישי: רומאן ונובלה

פרק רביעי: שירה (שירת ימי הביניים, שירת נתן אלתרמן, שירת חיים נחמן ביאליק)

מארבעת הפרקים עליך לבחור בשלושה פרקים ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק — $33\frac{1}{3}$ נקודות).

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת יצירות.

ד. הוראות מיוחדות: (1) רשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרת לענות עליה.

(2) שים לב לכתב, לכתוב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

(3) אין להדגים באמצעות אותה היצירה בתשובות שונות.

(4) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.

לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – סיפור קצר

אם בחרת בפרק זה, ענה על שתיים מן השאלות 1-4 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).
אין להדגים באמצעות אותה היצירה בתשובות שונות.

שים לב: בשאלות 1-2 אפשר לענות גם על פי הסיפור "צלליות" מאת אמיר גוטפרינד.

1. ענה על שני הסעיפים א-ב.
 - א. תאר והסבר כיצד באה לידי ביטוי בעיה רגשית או בעיה חברתית או בעיה מוסרית בסיפור קצר שלמדת. (10 נקודות)
 - ב. האם הבעיה שכתבת עליה בסעיף א נפתרה בסיפור או נרמז על פתרונה, או שמא היא לא נפתרה? הסבר והדגם את דבריך. ($6\frac{2}{3}$ נקודות)
2. בסיפורים קצרים רבים הדמות המרכזית היא דמות מורכבת (היא מאופיינת בתכונות רבות, היא מתפתחת ומשתנה, יש בסיפור ביטוי לרגשות ולמחשבות שלה ועוד). לדעתך, האם הדמות המרכזית בסיפור הקצר שלמדת היא דמות מורכבת? נמק והדגם את דבריך.
3. צלליות / אמיר גוטפרינד
לקראת סיום הסיפור המספר אומר לדוד נתן: "תלמד אותי לעשות צלליות?"
על פי הסיפור כולו, הסבר והדגם כיצד דברים אלה מבטאים את התהליך שחוה המספר.

4. סיפור שלא נלמד

לפניך הסיפור "העיוור" מאת אליאס קנטי*. קרא את הסיפור, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

העיוור

העיוור אינו עיוור מלידה: הדבר עלה לו במאמץ קל. יש לו מצלמה שהוא נושא עימו לכל מקום, ותשוקתו היא לשמור את עיניו עצמות. הוא מהלך כמתוך שינה, שהרי עוד לא ראה דבר וכבר הוא מצלם, כי מאוחר יותר, לכשיהיו כל הדברים מונחים זה לצד זה, קטנים כגדולים, מרובעים כולם, סדורים, חתוכים, קרויים בשם, ממוספרים, מוכחים ומוצגים - אז מכל־מקום יִרְאוּ טוב יותר.

העיוור חוסך לו את הטורח לראות דבר מלכתחילה. הוא אוסף את כל מה שיכול היה לראות, צובר זאת בערמות ושמח בכך כאילו היו אלה בולים. למען המצלמה הוא תר בעולם, אין דבר שהוא רחוק, זוהר או נדיר יָדוּ - את הכול הוא משיג למען המצלמה. אומר הוא: כאן הייתי, ומצביע על המקום, ואילולא יכול היה להצביע עליו, לא היה יודע איפה היה. העולם מבלבל, אקזוטי ועשיר, מי יכול לזכור את כל זה.

העיוור אינו מאמין לדבר שלא צולם. אנשים מפטפטים, מתרברבים, מספרים מעשיות - המוטו שלו הוא: את התמונות! כך אפשר לדעת מה באמת ראו, אוחזים את הדברים ביד, אפשר להניח עליהם את האצבע, אז גם אפשר לפקוח בשקט את העיניים, במקום לבזבזן לריק בטרם עת. כל דבר בעיתו, הפרזה היא הפרזה, צילום חוסך ראייה.

העיוור אוהב להקרין את צילומיו אל הקיר בממדים מוגדלים ולשעשע בהם את ידידיו. חגיגה מעין זו נמשכת שעות־שלוש. שתיקות, הבהרות, הסברים, רמיזות, עצות, הומור. הצהלה כאשר תמונה הוקרנה במהופך! המתת כאשר מרגישים כי דבר־מה הוצג פעמיים! אין מילים להביע כמה טוב חלקו של אדם כאשר צילומיו גדולים והצגתם נמשכת זמן מספיק. זהו סוף־סוף השכר על העיוורון הנחרץ לאורך כל המסע. היִפְקָחנה, היִפְקָחנה העיניים, עכשיו מותר לכן לראות, עכשיו הזמן, עכשיו כבר הייתן שם, עכשיו עליכן להוכיח זאת!

צר לו לעיוור שגם אחרים יכולים להוכיח זאת, אבל ההוכחה שלו טובה יותר.

א. האדם המתואר בסיפור מכונה בפי הסופר "עיוור" אף על פי שהוא אינו לוקה בעיוורון פיזי.

הסבר מדוע הסופר מכנה אותו כך. (10 נקודות)

ב. האם אתה או הסובבים אותך מזדהים עם היחס של גיבור הסיפור כלפי הצילום? הסבר את דברך, ובסס אותם על

המתואר בסיפור כולו. ($6\frac{2}{3}$ נקודות)

* אליאס קנטי (1905–1994) היה סופר יהודי ממוצא בולגרי, שכתב בשפה הגרמנית. חתן פרס נובל לספרות לשנת 1981. הסיפור "העיוור" לקוח מתוך ספרו *עד שמיעה – חמישים דיוקנאות*, עם עובד, 1987. תרגום מגרמנית: גבריאל צורן.

פרק שני – דרמה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 5–9 ($33\frac{1}{3}$ נקודות).

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך";

טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

5. ענה על שני הסעיפים א–ב.

א. הסבר והדגם מה מאפיין את המציאות המתוארת בטרגדיה שלמדת (מאת סופוקלס או מאת שקספיר)

מבחינה דתית, פוליטית, חברתית וכדומה. (20 נקודות)

ב. הסבר והדגם כיצד הגיבור הטרגי מתמודד עם המציאות שכתבת עליה בסעיף א. ($13\frac{1}{3}$ נקודות)

6. רצח או מוות (בעבר או בהווה) מניעים את העלילה של הטרגדיה ומשפיעים על נפשו של הגיבור הטרגי.

הסבר והדגם קביעה זו על פי הטרגדיה שלמדת (מאת סופוקלס או מאת שקספיר).

מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

7. במחזות רבים החברה משפיעה על החלטותיו של היחיד ועל גורלו.

הסבר והדגם קביעה זו על פי המחזה המודרני שלמדת.

8. במחזות רבים יש סוגיות המאפיינות גם את החיים בעולמנו כיום, למשל ביקורת על החברה הקפיטליסטית ועל

הבורגנות, מאבק לקידום מעמד האישה, מתח בין העולם הישן ובין העולם החדש.

אילו סוגיות המאפיינות את החיים בעולמנו כיום באות לידי ביטוי במחזה המודרני שלמדת? הסבר והדגם את דבריך.

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך":

טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

9. ענה על ארבעת הסעיפים א-ד.

- א. תאר אירוע שבו בא לידי ביטוי עימות בין הדמות המרכזית במחזה שלמדת ובין דמות משנה במחזה. (9 $\frac{1}{3}$ נקודות)
- ב. תאר את השוני בין שתי הדמויות שכתבת עליהן בסעיף א. האם לדעתך יש גם דמיון בין הדמויות האלה? הסבר את דבריך. (8 נקודות)
- ג. לדעתך, האם במחזה שלמדת יש דמות כלשהי שהמחזאי מעדיף על פני דמויות אחרות? נמק את דבריך. (8 נקודות)
- ד. איזו השקפת עולם משתמעת מן המחזה? הסבר והדגם את דבריך. (8 נקודות)

פרק שלישי – רומאן ונובלה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 10–12 ($33\frac{1}{3}$ נקודות).

שים לב: על שאלות 10–11 אפשר לענות גם על פי הרומאן "1984" מאת ג'ורג' אורוול.

10. בחר מן הרומאן או מן הנובלה שלמדת בדמות מרכזית שהזדהית עימה, תאר אותה, והסבר מה גרם לך להזדהות עם דמות זו (למשל מספר בגוף ראשון, הדמות פונה ישירות לקוראים, סמלים, עולמה הפנימי של הדמות).
11. לפניך רשימה של צמדי ניגודים: תושייה – חוסר אונים, אומץ – פחדנות, נאמנות – בוגדנות, נחישות – הססנות, רצון להשתייך לחברה הסובבת – רצון להתבדל מן החברה.
- א. בחר באחד מצמדי הניגודים האלה, ותאר כיצד הוא בא לידי ביטוי בעלילת הרומאן או הנובלה שלמדת. (20 נקודות)
- ב. מהי התרומה של צמד הניגודים שתיארת בסעיף א לבניית משמעות היצירה? נמק את דבריך. ($13\frac{1}{3}$ נקודות)
12. 1984 / ג'ורג' אורוול
- "האח הגדול", "שיחדש", "משטרת המחשבות", "מיניסטרוין האמת", מסייעים לבניית משמעות הרומאן 1984. בחר בשלושה מהם, תאר אותם, והסבר את התרומה של כל אחד מהם לבניית משמעות הרומאן.

פרק רביעי – שירה

(שירת ימי הביניים, שירת נתן אלתרמן, שירת חיים נחמן ביאליק)

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על שתיים מן השאלות 13–23:
 על שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת אלתרמן (שאלות 13–19)
 ועל שאלה אחת משירת ביאליק (שאלות 20–23)
 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).

ענה על אחת מן השאלות 13–19.

שירת ימי הביניים

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ראַה שְׁמֵשׁ / שלמה אבן-גבירול

ראַה שְׁמֵשׁ לְעַת עָרַב אֶדְמָה / כְּאֵלוּ לְבִשָּׁה תּוֹלַע לְמִכְסָּה,
 תִּפְשֵׁט פְּאֵתֵי צָפוֹן וְיָמִין / וְרוּחַ יָם בְּאַרְגָּמֹן תִּכְסֶּה,
 וְאַרְץ – עֲזָבָה אוֹתָהּ עֲרָמָה / בְּצֵל הַלְּיָלָה תִּלְיִן וְתַחְסֶּה,
 וְהִשְׁחַק אֲזִי קִזְדֵּר, כְּאֵלוּ / בְּשֵׁק עַל מוֹת יְקוּתֵי־אֵל מִכְסָּה.

”ראה שמש” הוא שיר קינה.

הסבר והדגם כיצד המאפיינים של שיר קינה באים לידי ביטוי בשיר זה.

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לְאִטּוֹף דְּבָרֵי שִׁירָךְ / שלמה אברגבירול

לְאִטּוֹף דְּבָרֵי שִׁירָךְ, דְּבוּרָה, / אֲשֶׁר קָרִית "שְׁמַע" מִפִּיךָ יִקְרָא,
מִיִּחְדָּת וּמֵאַרְכָּת בְּ"אַחַד" / וּמִתְזַת בְּזִכְרֵךְ רָם וְנוֹרָא,
אֲשֶׁר נָתַן דְּבִשׁ תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ / וְשֵׁם לֶךָ לְהַדְּף אוֹיְבֶךָ מֵרָחָה.
הֲלֵא אִם אֶת בְּעֵינֶיךָ קִטְנָה - / כְּבוֹדָה אֶת וְלֶךָ מִשְׁפֵּט בְּכוֹרָה.
חֲמוּדוֹת טְהָרוּ אוֹתְךָ, וְאַיִנְךָ / כְּשֶׁרָץ עוֹף אֲבַל צְפוּר טְהוֹרָה.

מהי נקודת המבט של המשורר על הדבורה? הסבר והדגם את דבריך.

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

כְּתַנּוֹת פְּסִים / משה אבן-עזרא

כְּתַנּוֹת פְּסִים לְבִשׁ הַגֵּן / וּכְסוֹת רִקְמָה מְדֵי דְשָׂאוּ,
וּמַעֲיֵל תִּשְׁבֹּץ עֵטָה כָּל עֵץ / וּלְכָל עֵין הִרְאָה פְּלֹאוּ.
כָּל צִיץ חֲדָשׁ לְזִמּוֹן חֲדָשׁ / יֵצֵא שׁוֹחֵק לְקִרְאֵת בּוֹאוּ -
אֵךְ לְפִנְיָהֶם שׁוֹשֵׁן עֵבֶר, / מְלֶךְ, כִּי עַל הוֹרֵם כָּסְאוּ.
יֵצֵא מִבֵּין מִשְׁמֵר עֲלָיו / וַיִּשְׁנֶה אֶת בְּגָדֵי כְלָאוּ.
מִי לֹא יִשְׁתָּה יֵינוּ עֲלָיו - / הָאִישׁ הַהוּא יִשָּׂא חֶטְאוּ!

א. בבית השלישי בשיר נאמר: "כָּל צִיץ חֲדָשׁ לְזִמּוֹן חֲדָשׁ / יֵצֵא שׁוֹחֵק לְקִרְאֵת בּוֹאוּ" – פרש בית זה. (6 נקודות)

ב. כיצד חוויית הזמן שחודש באה לידי ביטוי בשיר כולו? הסבר והדגם את דבריך. (10 $\frac{2}{3}$ נקודות)

שירת נתן אלתרמן

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

יָרַח / נתן אלתרמן

בית 1 גם לְמַרְאֵה נוֹשֵׁן יֵשׁ רָגַע שָׁל הַלְדָּת.

שְׁמִים בְּלִי צְפוֹר

זָרִים וּמְבַצְרִים.

בְּלִילָה הַסְּהוּר מוֹל חִלּוּנָה עוֹמְדָת

עִיר טְבוּלָה בְּכִי הַצְּרָצְרִים.

בית 2 וּבְרֵאוֹתָהּ כִּי דָרְךָ עוֹד צוֹפָה אֶל הַלָּךְ

וְהֵי־רַח

עַל כִּידוֹן הַבְּרוּשׁ

אֲתָה אוֹמֵר – אֵלֵי, הַעוֹד יִשְׁנֶם כָּל אֵלֶּה?

הַעוֹד מְתָר בְּלַחַשׁ בְּשִׁלּוּמָם לְדַרְשׁ?

בית 3 מֵאַגְמִיָּהֶם הַמַּיִם נִבְטִים אֵלֵינוּ.

שׁוֹקֵט הָעֵץ

בְּאֶדָם עֲגִילִים.

לְעַד לֹא תַעֲקֹר מְמוֹנִי, אֵלֶּה־יֵנוּ,

תּוֹגַת צַעֲצוּעֵיךָ הַגְּדוֹלִים.

א. הבית השני בשיר פותח בתמונה: "וּבְרֵאוֹתָהּ כִּי דָרְךָ עוֹד צוֹפָה אֶל הַלָּךְ".

הסבר מה מיוחד בתיאור זה. ($6\frac{2}{3}$ נקודות)

ב. הסבר את התרומה של ה"דרך" וה"הלך" לבניית משמעות השיר. (10 נקודות)

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

ליל קיץ / נתן אלתרמן

בית 1 דומיה במרחבים שורקת.
בהק הסכין בעין החתולים.
לילה. כמה לילה! בשמים שקט.
כוכבים בחתולים.

בית 2 זמן רחב, רחב. הלב צלצל אלפים.
טל, כמו פגישה, את הריסים הצעירי.
במגלב זהב פנס מפיל אפים
עבדים שחרים לרחב הרציף.

בית 3 רוח קיץ שטה. עמומה. רוגשת.
על כתפי גנים שפתייה נשפכות.
רע ירקרק. תסיסת אורות וחשד.
רתיחת מטמון בקצף השחר.

בית 4 והרחק לגבה, בנהימה מרעבת,
עיר אשר עיניה זהב מצפות,
מתאדה בזעם, בתימרות האבן,
של המגדלים והכפות.

מה מיוחד בתיאור ליל הקיץ בשיר? הסבר והדגם את דבריך על פי שלוש תמונות מן השיר.

18. לפניך שיר בלי שם, המתחיל במילים "עוד אָבּוּא אֶל סֶפֶף", מאת נתן אלתרמן. קרא את השיר, וענה על השאלה שאחריו.

בית 1
 עוֹד אָבוּא אֶל סֶפֶף בְּשִׁפְתַיִם כְּבוֹת.
 עוֹד אֶצְנִיחַ אֶלַיְךָ יְדִים.
 עוֹד אִמְרֵךְ אֶת כָּל הַמְּלִים הַטּוֹבוֹת,
 שְׁיִשְׁנוּ,
 שְׁיִשְׁנוּ עֲדָיו.

בית 2
 כִּי בֵיתְךָ הֶעֱנִי כֹה חֲשׂוֹךְ לַעֲת לַיִל
 וְעֵצוּב בּוֹ וְדַאי לְאִין סוֹף.
 וְחִי שְׁפָרְעוּ בְּלִי הַגִּיעַ אֶלַיְךָ,
 הַסְּגֵרוּ לַחֲצוֹת וְלַתְּפִי.

בית 3
 אֶךְ פְּתֹאֵם אֶת נֹגַעַת כֶּיֶד מְבַהֵיקָה.
 אֶת פּוֹלַחַת כְּזֹכֵר נְשִׁכָה.
 הַדְּמָמָה שְׁבַלְבֵל, בֵּין דְּפִיקָה לְדְּפִיקָה,
 הַדְּמָמָה הַזֹּאת
 הִיא שְׁלֵךְ.

הסבר והדגם את התרומה של השימוש בזמנים עתיד, הווה ועבר לעיצוב יחסו של המשורר כלפי הנמענת בשיר.

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

שיר משמר / נתן אלתרמן

<p>על פני הרחוב, אשר הדליק את הצללים, עכשו חשרות הצפרים אינן עפות, אבל בחורף מקולן בין העלים כל השדרות בעיר צונחות כמטרפות. עכשו שותקות הן, כי צפור אין בין עלים. החשוף בא, מואר חשמל וגחלים.</p>	<p>4 בית</p>	<p>שמרי נפשך, כחף שמרי, שמרי נפשך, שמרי חייך, בינתך, שמרי חייך, מקיר נופל, מגג נדלק, מצל חשך, מאבן קלע, מסכין, מצפרנים. שמרי נפשך מן השורף, מן החותך, מן הסמוך כמו עפר וכמו שמים, מן הדומם, מן המחכה והמושך והממית כמיבאר ואשכירים. נפשך שמרי ובינתך, שער ראשך, עורף שמרי, שמרי נפשך, שמרי חייך.</p>	<p>1 בית</p>
<p>החשוף בא, מואר חשמל של אותיות. מואר שלטים של אותיות ושל מלים. מאחורי מוטות ברזל וחקיבות נושם הים, גדול וזר כבית-חולים. החשוף בא, מואר חשמל ואותיות. החשוף בא, מואר מלים וגחלים.</p>	<p>5 בית</p>	<p>העיר חשכה. אין איש יודע מה זה עם. אין עם יודע מה זה איש ומה אשה. אך בחוצות, אך בחוצות בערב חם, בערב חם השט כצחק וכלחישוה, רצים על שתים השמים והים והשקיעה שנופרדה מן העולם והדגלים והשפה החדשה האנשים והנשים, יינם, לחמם.</p>	<p>2 בית</p>
<p>הנה הרוח יד שולחת ובלי רחש פתאם חלון לאט נפתח בחשכה. אמרי מדוע את צוחקת כמו פחד, אמרי מדוע את קופאת כמו שמחה? אמרי מדוע העולם כה זר עדין ואש ומים מביטים בו מכל צד? אמרי מדוע בו מפרפרים חייך כמו צפור מבהלה בתוף כף-יד? אמרי מדוע את מעוף ורעד רב כמו צפור בחדר בחפשה אשנב?</p>	<p>6 בית</p>	<p>זה ערב קיץ לכאורה, זה לכאורה רק ערב קיץ טוב, ידוע וישן, שבא לחסד ולרחמים, לא למורא ולא לרחש חשדות ודבר אשם, שבא עם ריח תבשילים ועם מנורה אשר תאיר עד אם ננוח ונישן. רק ערב קיץ חם וטוב הוא לכאורה, רק ערב קיץ חם שבא לא למורא.</p>	<p>3 בית</p>

(שים לב: המשך השיר והשאלה בעמוד הבא.)

בית 10
 שְׁמֵרֵי נִפְשָׁךְ, לִבְךָ שְׁמֵרֵי, שְׁמֵרֵי נִפְשָׁךְ,
 שְׁמֵרֵי חַיִּיךָ, בִּינִיתְךָ, שְׁמֵרֵי חַיִּיךָ,
 אוֹלֵי הָאֶשֶׁר בְּךָ שׁוֹכֵן וְהוּא דְבִשְׁךָ,
 דְּבִשְׁךָ הֶחֱם כְּדָמִי לִבְךָ וְדַמְעוֹתֶיךָ,
 דְּבִשְׁךָ הֶחֱם וְהִכְבֵּד וְהִחֲשֵׁךְ--
 הָעֵרֵב בָּא. יָפֶה מְמוֹנוֹ אֵין בִּינִיתִים.
 הָעֵרֵב בָּא. הוּא כָּבֵד הַחֲלִיף אֶת הַשְּׂמִים.

בית 8
 הַגִּידִי לָמָּה וְאֵל מִי בְּלִי קוֹל בּוֹכָה אַתָּ?
 אָמְרֵי מִנֵּין לָךְ, פְּתִיחַה מְאֻמִּינָה,
 שְׁהַחַיִּים נוֹצְרוּ לֹא לְלַמְּדֵנוּ דַעַת,
 כִּי אִם נוֹצְרוּ כְּדֵי לְטַל אֶת הַבִּינָה?
 אָמְרֵי, כִּיצַד? מִדּוּעַ? מִי אָמַר לָךְ זֹאת?
 אָמְרֵי, מִנֵּין? מִי גָלָה לָךְ אֶת הַסּוּד?

בית 11
 שְׁמֵרֵי נִפְשָׁךְ, הֲלֹא טוֹבוֹת צוֹפֵן הָעֵרֵב
 וְרַק עוֹד אֵין לְדַעַת בְּיַד מִי וְאֵיךְ.
 הֲלֹא הָרוּחַ, שְׁאִינָנָה מִדְּבָרֵת,
 לֹא לְחַנֵּם רְכוֹת נוֹגַעַת בְּכַתְּפֶךָ.
 בְּאוֹר יָרֵחַ וְחֶשְׁמֵל הָעִיר מוֹאֲרֵת.
 שְׁמֵרֵי חַיִּיךָ, בִּינִיתְךָ, שְׁמֵרֵי נִפְשָׁךְ.

בית 9
 הַסִּכָּנוֹת רַבּוֹת וּמְסֻפָּרֵן מְאֹה
 וְהֵן רוֹבְצוֹת אוֹלֵי בְּמַעְגַל אוֹרֵב
 אֶף לֹא אוֹתוֹן, אֶף לֹא אוֹתוֹן אֶת יְרָאָה,
 רַק אֶת נִפְשָׁךְ הַמְּאֹהָבָה וְהַמְּלֹאָה,
 הַמְּתַחַלְחֶלֶת לְקוֹל צַעַד מְתַקְרָב,
 אוֹתָהּ יְרֵאת, אֶת הָרֶכֶה, אֶת הַשִּׁיָּה,
 אֶת הָרָעָה, אֶת הָרוֹחֶצֶת בְּדָמֵי לֵב.

בשיר זה המשורר מתאר את המצב הרגשי של הנמענת ואת דאגתו לשלומה.

בחר בארבעה ציורי לשון מן השיר, והסבר את תרומתם לעיצוב המצב הרגשי של הנמענת ולעיצוב דאגתו של המשורר לשלומה.

ענה על אחת מן השאלות 20–23.

שירת חיים נחמן ביאליק

20. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לא זכיתי באור מן ההפקר / חיים נחמן ביאליק

- בית 1
לא זכיתי באור מן ההפקר,
אף לא בא לי בירשה מאבי,
פי מסלעי וצורי נקרתיו
וחצבתיו מלבבי.
- בית 2
ניצוץ אחד בצור לבי מסתתר,
ניצוץ קטן – אף כלו שלי הוא,
לא שאלתיו מאיש, לא גנבתיו –
פי ממוני ובי הוא.
- בית 3
ותחת פטיש צרותי הגדולות
פי יתפוצץ לבבי, צורעי,
זה הניצוץ עף, נתז אלעיני,
ומעיני – לחרוזי.
- בית 4
ומחרוזי יתמלט ללבבכם,
ובאור אשכם הצתיו, יתעלם,
ואנכי בחלבי ובדמי
את הבערה אשלים.

על פי שיר זה, כיצד בא לידי ביטוי הדימוי העצמי של המשורר כאומן? בתשובתך הסבר והדגם שתיים מדרכי העיצוב התורמות לביטוי דימוי עצמי זה.

21. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריה.

"חוזה, לך בָּרַח" [עמוס ז', י"ב] / חיים נחמן ביאליק

בית 1 "לך בָּרַח?" – לא יִבְרַח אִישׁ כְּמוֹנִי!

הַלוֹךְ בְּלֵאט לְמִדְנֵי בְּקָרִי,

גַּם דְּבַר כֵּן לֹא לְמַדָּה לְשׁוֹנֵי

וּכְקֹרֵדִים כְּבֵד יִפֹּל דְּבָרִי.

בית 2 וְאִם־כֹּחִי תָם לְרִיק – לֹא־פִשְׁעִי,

חֲטָאתְכֶם הִיא וְשָׂאוּ הָעֵוֹן!

לֹא־מִצָּא תַחֲתָיו סֵדֶן פְּטִישִׁי,

קֹרֵדִמִּי בָּא בְּעֵץ רִקְבוֹן.

בית 3 אִין דְּבַר! אֲשֶׁלִּים עִם־גּוֹרְלִי:

אֶת־כָּלִי אֶקְשֹׁר לְחַגּוֹרְתִי,

וְשֹׁכִיר הַיּוֹם בְּלִי שְׂכָר פֶּעֱלִי

אָשׁוּבָה לִי בְּלֵאט כְּשִׁבְאַתִּי.

בית 4 אֶל־נְוִי אָשׁוּב וְאֶל־עֲמֻקָּיו

וְאֶכְרַת בְּרִית עִם שְׂקִמֵי יַעַר;

וְאַתֶּם – אַתֶּם מְסוּסִים וְרִקְבִי

וּמְחַר יִשָּׂא כְּלַכֶּם סֵעַר.

על פי שיר זה, מה הם הנימוקים של המשורר להתחמקותו מן השליחות הציבורית? הסבר והדגם שתיים מדרכי העיצוב של נימוקים אלה.

22. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ואם ישאל המלאך / חיים נחמן ביאליק

- בית 1 בני, נשמתך איה? -
 "שויט בעולם, בקשנה, מלאכי!
 יש בעולם כפר שאנו, מקוף חומת יערים,
 ולכפר רקיע תכלת, בלי מצרים רקיע,
 ולרקיע התכלת בתחידה באמצע:
 עב יחידה, לבנה וקטנה.
 ובצהרי יום קאי בך שחקשם ילד,
 ילד עזוב לנפשו, רך ויחיד וחולם -
 ואני הוא הילד, מלאכי.
 פעם אחת התעלף כל העולם וישתק,
 ושתי עיני הילד השמימה נמשכו,
 ויראנה, היחידה, הזכה, הברורה,
 ונפשו יצאה בראותו, כצאת יונה משובכה,
 אל העב הנחמדה."
- בית 2 - ותמוג? -
 "גם שמש יש בעולם, מלאכי!
 את נשמת הצילה קרן פז רחמניה,
 ועל כנפי הזר ימים רבים פזזה
 כצפרת לבנה;
 פעם רכבה בבקר עליגב קרן הזבה,
 הלוך הלכה לבקש פנינת טל בין הדשאים,
 ודמעה זפה ותמה אז על לחיי רעה,
 ותזעזע הקרן ונשמתה צנחה -
 ותשתקע בדמעה."
- בית 3 - ותיבש? -
 "לא, כי נשרה על־ך גמרא קדושה.
 גמרא היתה לזקני שעירת גוילים ומעוכה,
 ובכרסה - שתי שערות של־זקנו הלבו,
 חוטי ציציות פסולות של־טליתו הקטנה
 וסמנים של־הרבה טפות חלב ושענה,
 ובגמרא הזאת, במעי אותיות מתות
 בך פּרְפּרָה נשמתִי."
- בית 4 - ותחנק? -
 "לא, פרפרה ותשורר, מלאכי!
 באותיות המתות שירי חיים הקרו,
 ובארון ספרי זקני מתי עולם נזדעזעו.
 שונים היו השירים: על־עב קטנה ובהירה,
 עלי קרן הזבה ועלי דמעה מזהירה,
 עלי ציציות פסולות ועלי טפות של־שענה -
 אף שיר אחד לא ידעה - שיר עלומים ואהבה.
 ותכל לצאת, ותהמה, ולא־מצאה תנחומין,
 ותתעלף עד־כלותה, ויהי צר־לה עד־מות.
 פעם אחת פקדתי את־גמרתי הבלה -
 והנה פרחה מתוכה נשמתִי."
- בית 5 -
 ועדין היא טסה ומשוטטת בעולם,
 משוטטת ותועה ואינה מוצאת תנחומין;
 ובלילות הצנועים שבתחלת כל־הדש,
 בהתפלל העולם עלי פגימת הלבנה,
 היא מתרפקה בכנפה עלי שער האהבה,
 מתרפקת, דופקת ובוכיה בחשאי,
 ומתפללה על־האהבה."

הסבר והדגם את התפקיד של הדיאלוג בשיר זה.

23. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

על השחיטה / חיים נחמן ביאליק

<p>בית 3 ואם יש צדק – יופע מיד! אך אם אחרי השמדי מתחת רקיע הצדק יופיע – יגור נא כסאו לעד! וברשע עולמים שמים ימקו; אף אתם לכו, זדים, בחמסכם זה ובדמכם חיו והנכו.</p>	<p>בית 1 שמים, בקשו רחמים עלי! אם יש בכם אל ולא בכם נתיב – ואני לא מצאתיו – התפללו אתם עלי! אני – לבי מת ואין עוד תפלה בשפתי, וכבר אזלת יד אף אין תקוה עוד – עדמתי, עדאנה, עדמתי?</p>
<p>בית 4 וארור האומר: נקם! נקמה כזאת, נקמת דם ילד קטן עוד לא ברא השטן – ויקב הדם את התהום! יקב הדם עד תהמות מחשכים, ואכל בחשך וחתר שם כל מוסדות הארץ הנמקים.</p>	<p>בית 2 התלן! הא צנאר – קום שחט! ערפני ככלב, לך זרע עם קרדום, וכל הארץ לי גרדום – ואנחנו – אנחנו המעט! דמי מתר – הך קדקד, ויזנק דם רצח, דם יונק ושב על כתנתך – ולא יפח לנצח, לנצח.</p>

- א. תאר את המתח בין כפירה ובין אמונה בבית הראשון בשיר. (8 $\frac{2}{3}$ נקודות)
- ב. הסבר והדגם כיצד באה לידי ביטוי הכפירה או האמונה בשאר הבתים בשיר. (8 נקודות)

בהצלחה!